

George Banu

Un revizor interzis

La București, scandalul cu spectacolul Revizorul de Gogol, montat de Lucian Pintilie

– fragment –

De la Bruxelles la Varșovia, marile scandaluri politice începute în teatru sfârșesc în stradă. În interiorul sălilor se acumulează o energie imposibil de reținut între ziduri, publicul se îndreaptă atunci spre piețele orașului, singurul spațiu capabil să satisfacă pulsunile rebele devenite violente după spectacol. Dacă admitem că Belgia s-a născut ca urmare a unui spectacol de teatru deosebit de agitat sau că evenimentele din '68 din Polonia au la origine piesa *Strămoșii* de Mickiewicz, în regia lui Kazimierz Dejmek, trebuie să acceptăm evidența: teatrul a cristalizat așteptări maturizate anterior și, servind drept detonator al istoriei, a suscitată explozia. Într-un context devenit insuportabil din cauza constrângerilor, comunitatea teatrală se reunește și, brutal, simte nevoia să se exprime: scandalul se declanșează *dincolo* de tăcere. Și, indiferent de formă, el nu se poate împlini decât în afara teatrului. Să nu uităm că „revoluția de catifea” de la Praga are la origine o mișcare a oamenilor de teatru, care au decis o „grevă”, act, de obicei, considerat fără consecințe politice. Și totuși, la ora când comunismul începe să se clatine, așa s-a amorsat miș-

carea care l-a adus la guvernare pe revoltatul venit din teatru, pe Vaclav Havel, onoare a poporului ceh.

Ajuns în piață, scandalul teatral – amalgam de nesupunere exasperată și de pulsione sacrificială – dobândește resursele necesare pentru a neliniști, a destabiliza și chiar pentru a răsturna puterea constituită. Ea nu mai poate stăpâni, fie și pentru o clipă, ceea ce spectacolul a născut pe planul activităților sociale sau politice. Scandalul stimulează creativitatea proprie oricărui eveniment apt să tulbure o ordine care cenzurează. Parafrazându-l pe Durkheim, îl putem denumi *scandal efervescent*.

O adunare în afara normelor și legilor în vigoare produce și o importantă cantitate de irațional. Scandalul politic din teatru pune în folosul său tot ceea ce detestăm în alte împrejurări: este un gest comunitar, depășind limitele raționalului, simptom al refulărilor colective, trezite în mod brutal. Dar să nu păcătuim prin abuz de încredere: acest tip de scandal rămâne strâns legat de o anumită slăbiciune a puterii, de care teatrul profită și pe care o confirmă în același timp. Scandalul funcționează ca un scurt-circuit între declinul autorității și ascensiunea revoltei. Teatrul se află

la răscrucea dintre această mișcare cu sens dublu și astfel apare evenimentul. Scandalul efervescent este un *scandal de explozie*.

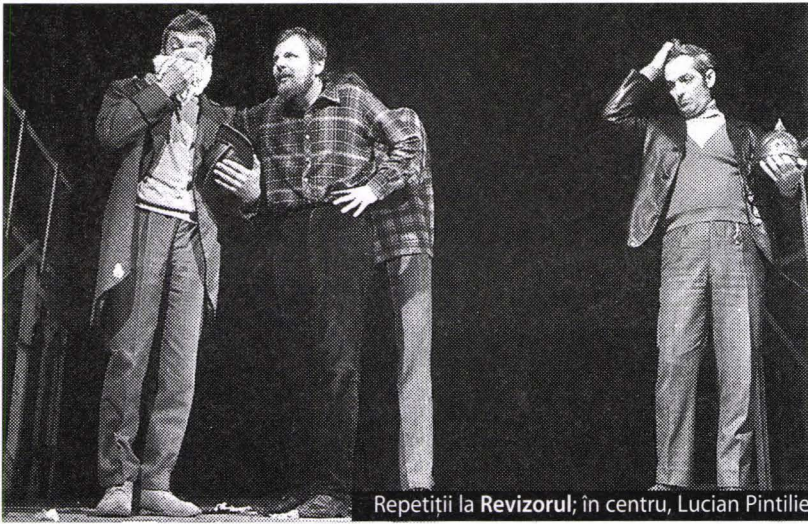
Dimpotrivă, teatrul mai trece, din păcate prea des, și printr-un alt model de scandal: scandalul cu ușile închise, departe de public și rupt de posibilitatea de a ieși pe stradă. Când i se interzice ecoul, el este condamnat să existe în aerul rarefiat al cabinetelor ministeriale, închis în incinta teatrului. Sau, măcar, așa speră să se desfășoare lucrurile cei ce iau decizia: oameni înspăimântați, cu care nu se poate trata. Dar când o interdicție depășește exercițiul obișnuit, propriu oricărei puteri totalitare, sancționând un spectacol pe care opinia teatrală îl consideră decisiv, este permis să constatăm existența unui scandal. De data aceasta, este un *scandal de implozie*.

El nu are un sens liberator: vocația sa, opusă efervescentei, dezvoltă teribila spaimă a înăbușirii. Scandalul apare ca o consecință a unei puteri tari, capabilă să interzică exercițiul oricărui act simbolic susceptibil să o pună în discuție; însă, la scara societății, ce mai rămâne din teatru în afara contestației? Dar el poate, totuși, să lase să se vadă o deschidere, să profite de o breșă, de o crăpătură din zid. Cenzura declanșează și își asumă acest scandal pentru a interzice orice speranță. Ea se teme de contaminare și decide asasinarea germenilor amenințatori. Și, ca pe vremea epidemiilor de ciumă, gestul este cel de zăvărare a porților pentru a se asigura o izolare etanșă. În pofida acestor măsuri, scandalul de implozie operează în interiorul teatrului: comunitatea acestuia este tulburată. Artiștii care l-au provocat ies întotdeauna cu o aură sporită, efect al prețului plătit pentru mutilarea, trecătoare sau definitivă, a artei lor. Scandalul de implozie lasă întotdeauna în urma lui eroi. Dar, victorie a cenzurii, compa-

Toma Caragiu în Revizorul

Repetiții la Revizorul; în centru, Lucian Pintilie

rat cu scandalul de explozie, el nu are o posteritate imediată. El nu intervine în istoria directă, a evenimentelor, ci, dimpotrivă, hrănește doar legenda teatrului. În acest sens este, mai degrabă, „mitologic”. El se înscrie în durată, rămânând pentru artist o rană deschisă.

În România, Lucian Pintilie a fost protagonistul celui mai răsunător scandal de implozie: scandalul **Revizorului**. Recent, la treizeci de ani după eveniment, mărturisirea că îi este imposibil să uite traumatismul care

i-a marcat destinul. Ca la Moscova cu Liubimov sau la Praga cu Krejca, scandalul de implozie este însoțit de o puternică personalizare. Scandalul efervescent este colectiv, în timp ce celălalt, dimpotrivă, poate distruge un artist. El individualizează, sacralizând în același timp; dar artistul sancționat nu iartă. El știe că po-căința stăpânilor de ieri este doar consecința înfrângerii de azi.

Scandalul cu **Revizorul** a fost un hotar în istoria teatrului românesc postbelic și până în 1989, anul tutu-

ror căderilor. Dincolo de amănunte, este interesant ce loc i s-a acordat spectacolului lui Lucian Pintilie în cadrul scenariului politic al lui Ceaușescu. S-a confirmat astfel direcția care a condus la elucubrațiile halucinatorii de mai târziu. Scandalul **Revizorului** a fost oracolul scenei românești. Parafrazându-l pe Shakespeare: „Începea lunga noapte a nemulțumirii...” și mulți au fugit ca să scape de ea. Pintilie a fost obligat, alții l-au urmat.

De aici încolo, în studiul său, criticul George Banu povestește publicului francez detaliile scandalului. Publicul din România le știe. Dar află, din finalul articolului, o informație care nu a circulat: „A existat un singur protest, semnat de trei artiști: Radu Penciulescu, Ivan Helmer și Ovidiu Iuliu Moldovan. Hârtia a ajuns la redactorul șef al unui ziar oficial, care mi-a mărturisit că l-a aruncat la coș ca să nu le facă un rău. Nu pot să uit această poveste. Ar fi nevoie de un autor ca Bulgakov ca să vorbească despre curaj, lașitate și, mai cu seamă, despre înfrângere”.

În românește de **Magdalena Boiangiu**

Sf flash

Ce mai fac foștii noștri cenzori?

Sunteți curioși să știți ce mai fac cenzorii... Pe-aici, prin locurile noastre, iată, ei continuă să trăiască, uneori chiar foarte bine, punând de afaceri, că doar nu era să stea cu mâinile în sân...

Cine erau cenzorii? Cei „de la partid”, de la Comitetul de cultură, de la Direcția presei... Azi ei sunt oameni obișnuiți – trec pe stradă fără a atrage atenția prin nimic special.

O tovarășă care ne întreba mereu, cu glas autoritar, tutuindu-ne pe toți, de unde scoatem atâtea piese „cu probleme”, „încâlcite” și chiar „tâmpite”, poate fi văzută pe stradă îmbrăcată mereu în negru.

Altă tovarășă, gureșă, vioaie, și-a tăiat cocul imens, luându-și un aer de călugăriță. E nelipsită de la slujbele religioase ortodoxe, că tot tuna și fulgera ea împotriva sectelor. Bate mătânii, aprinde lumânări.

Un tovarăș care ne întreba mereu, cam indispus, firește, „cu ce contribuie” cutare piesă sau cutare spectacol „la înfăptuirea politicii partidului nostru” scrie articole patriotice și, bănuiesc, simpatizează cu Partidul România Mare.

O tovarășă reprezentând minoritățile se comportă firesc, aproape ca înainte: poate fi văzută la teatru, la concerte, la muzee, în librării. N-are de ce să se ascundă. Nu prea credea în sloganurile comuniste.

Un alt tovarăș cenzor e profesor la o facultate unde mare

șef este un fost colonel de Securitate. Ce-or fi învățând studenții de la ei?

Altul, simpatic și fără umor, predă istoria sau geografia. Când te întâlnește, te sărută drăgăstos și-ți spune un banc. Ceva cu pensionarii care n-au bani. El personal este grăsuț și bine hrănit, dar e de bonton să pari sărac. Alt tovarăș e mare om de afaceri. A început, ca atâția alții, cu 100 000 de lei, dar a avut noroc, spune el. Și s-a priceput. Crede... că-l credem. Stă în aceeași vilă, pe deal, dar, nemulțumit, ne arată cu degetele celor două mâini „viloaiile” ăstora de-au venit la putere după '90.

Unul e obez, are gută (traiul bun!). Nu mai merge „la cultură”, în schimb e nelipsit de la piață. Se plimbă printre tarabele cu trufandale și, când te nimerеști pe-aproape, îți spune la ureche: „Ce folos, dacă oamenii, săracii, n-au cu ce le cumpăra?”. Ei, lăsați, îi răspunzi, mai au de-o banană sau de-o mandarină, și oricum măcar au apucat să le vadă...

Un tovarăș dintre cei foarte importanți se plimbă destul de rar. Poartă baston. Nu știu dacă are probleme cu picioarele, vreun reumatism, ceva, dar bastonul îți dă un aer de aristocrat. La vremuri noi, aere noi.

Ei au controlat cultura, teatrul dintr-un județ. Ei au spus da sau nu, asta merge, asta nu, asta se taie, asta se scoate. Păreau, atunci, niște mici dumnezei...

Elisabeta Pop